

PROMLUVA PAPEŽE PIA XII. K TRIBUNÁLU ŘÍMSKÉ ROTY*

Moji milí, to, že vás můžeme vidět okolo shromáždění k zahájení nového soudního roku Svaté římské rotý, je pro nás znamením a povzbuzením, nejen proto, co nám o vaší práci a mnohých vedených kauzách sdělila pečlivá a moudrá slova vašeho nejdůstojnějšího děkana, ale ještě více proto, že tomuto ctěnému shromáždění bratří předcházela modlitba vzývání darů Ducha Svatého, Ducha seslaného od Otce¹ a od Krista,² aby byla obnovena tvář země.³ Kéž je tvář země obnovována také dnes, skrze vanutí tohoto životodárného Ducha, který se vznášel ve tmě nad prvotní propastí. Kéž je lidský svět, který je zmítaný neblahými konflikty mezi lidmi a národy, obnoven jarem spravedlnosti a pokoje. A jistě Duch Boží, který obnovuje naši radost z toho, že k vám můžeme promlouvat, ve vás obnoví život a dá plnost sil k úsilí, které vyžaduje ochrana práva a spravedlnosti uprostřed křesťanského lidu. Je přítomný tam, kde je naše slovo posilňováno, a skrze sílu tohoto slova jako kdyby byla obnovována důstojnost a autorita, kterou soudu Svaté rotý římské chtěli svěřit a předat naši předchůdci.

Duch Kristův, spasitele lidského pokolení, který svým evangeliem pozvedl k nejvyšší dokonalosti víru a úctu k pravému Bohu, obnovil také morální hodnoty člověka i morální hodnoty lidského svazku – tím, že obnovil manželství v jeho jednotě a nerozlučitelnos-

ti. A jsou to ty morální hodnoty, které se ve skutečnosti staly hlavním předmětem vašich soudních rozsudků. Církev, nanejvýš zosobněná římským pontifikem, skrze svoji autoritu, kterou přijala od svého Božského zakladatele, je ochránkyní a obráncyní toho, jaké jsou podmínky k platnému uzavření sňatku, jaké mohou být k jeho uzavření překážky a jaký má manželský svazek účinky (kromě kompetencí státu, které se týkají pouze civilních účinků).

1. V minulém roce jsme k vám promlouvali o tom, jak je potřeba dbát na *morální jistotu* v kauzách týkajících se psychické či tělesné neschopnosti uzavřít sňatek, ne méně pak v těch, které se týkají prohlášení nulity manželství, či – v některých zvláštních případech – rozvázání platně uzavřeného svazku. Důležitost tohoto tématu nás vedla tomu, že je užitečné tento pojem pozorněji prozkoumat; protože podle normy kánonu 1869 § 1 se vyžaduje k vynesení jakéhokoliv rozsudku mravní jistota o věci, která se rozsudkem rozhoduje. V současnosti se tato jistota, která se opírá o pevnost zákonů a principů, které řídí lidský život, dělí na několik různých stupňů.

Existuje absolutní jistota, ve které je úplně vyloučená každá možná pochybnost ohledně pravdy nějaké skutečnosti a ohledně neexistence protikladu. Tato absolutní jistota ale není na vynesení rozsudku potřebná.

V mnohých případech není možné jí lidsky dosáhnout. Pokud bychom ji vyžadovali, žádali bychom po soudci a stranách nemyslitelné. Přineslo by to takové ztížení vynesení spravedlivého rozsudku, jaké by přesahovalo únosnou míru, a spíše by to cestu k vynesení rozsudku blokovalo.

V protikladu vůči tomuto nejvyššímu stupni jistoty stojí poznání, nezřídka chápané ve všeobecné terminologii jako jisté poznání, které, přesně vzato, si takovéto označení nezaslouží a mělo by být chápáno jako menší či větší pravděpodobnost, protože nevyklučuje každou rozumnou pochybnost a nechává existovat podloženou obavu z omylu. Tato pravděpodobnost nebo kvazijistota není dostatečným základem na vynesení soudního rozsudku ohledně objektivní pravdy nějaké skutečnosti.

V takovém případě, kdy nedostatek jistoty vůči posuzované skutečnosti brání ve vynesení pozitivního rozsudku ve prospěch kauzy, zákon a zvláště postupy pro vedení procesu poskytují soudci závazná pravidla proto, jak postupovat; rozhodující roli mezi nimi mají *praesumptiones iuris a favores iuris*. Tyto právní normy a postupy nemůže soudce přehlížet. Bylo by však považováno za přehnané a chybné a bylo by to také chápáno jako mylná interpretace zákonodárce, jestliže by soudce chtěl aplikovat tyto postupy, pokud by měl naprostou jistotu, jistotu v pravém slova smyslu. Proti pravdě a jistému poznání nejsou kladeny žádné presumpce ani právní ochrana.

Mezi absolutní jistotou a kvazijistotou či pravděpodobností stojí jako mezi dvěma extrémny *jistota mravní*, o kterou se obvykle jedná v otázkách pokládaných na vašem fóru a na kterou se máme v úmyslu odkazovat. Z pozitivního hlediska je vymezená tím,

že vylučuje každou podloženou a rozumnou pochybnost, a takto vnímaná se odlišuje od již zmíněné kvazijistoty, z negativního hlediska ponechává absolutní možnost existence opaku a tím se odlišuje od absolutní pravdy. Jistota, o které nyní mluvíme, je nezbytná a k vyslovení rozsudku dostačující, i když ve zvláštním případě by bylo možné dosáhnout přímo či nepřímo absolutní jistoty. Jen tak se může vykonávat řádná a uspořádaná spravedlnost, pokud se postupuje bez neúčinného zdržování a bez nadměrného zatěžování tribunálu i stran.

2. Někdy je morální jistota postavená na indiciích a na důkazech, které, když se berou samostatně, nejsou účinné a nedokážou zformovat opravdovou jistotu. Společně nevytvářejí v člověku zdravého úsudku žádné rozumné pochybnosti. Takto se v žádném případě nepřechází od pravděpodobnosti k jistotě, prostřednictvím pouhého jednoduchého souhrnu pravděpodobností. To by byl nelegitimní přechod od jedné věci ke druhé, která je věcí podstatně jinou;⁴ ale jde o rozpoznání toho, že pokud se vezmou v úvahu všechny indície najednou a spolu všechny důkazy, mohou být dostatečným potvrzením existence něčeho, z čeho všechny vyvěrají anebo v čem mají všechny svůj zdroj. Tedy objektivní pravdu a realitu. V tomto případě morální jistota vyvěrá z rozumné aplikace principu absolutní bezpečnosti a všeobecné hodnoty, tedy z principu dostatečné rozumnosti. Pokud soudce ve zdůvodnění rozsudku vyhlásí, že předložené důkazy, jestliže se vezmou odděleně, nejsou dostatečné, ale když se vezmou společně, poskytují dostatek prvků na dosažení bezpečného a definitivního úsudku, je nutné uznat, že takováto argumentace je naprosto správná a legitimní.

3. V každém případě má být tato jistota chápána jako objektivní jistota, tedy založená na objektivních důvodech, ne jako jistota čistě subjektivní, která je založená na pocitu nebo na zcela objektivním názoru na to či ono, či možná na osobní důvěřivosti, nerozvážnosti, nezkušenosti. Nejedná se o tuto objektivně podloženou morální jistotu, jestliže pro přítomnost opaku existují důvody, které zdravý, rozvážný a kompetentní úsudek prohlásí za alespoň nějakým způsobem hodné pozornosti a které tedy následně vedou k tomu, že opak je nutné vyhodnotit nejen jako absolutně pravděpodobný, ale také určitým způsobem možný.

Aby bylo možné zajistit objektivitu této jistoty, procesní právo stanovuje velmi dobře definované zásady pro zkoumání a dokazování. Jsou vyžadovány stanovené důkazy či posílení důkazů, jiné jsou označovány za nedostačující,⁵ jsou ustanoveny zvláštní úřady a osoby, pověřené k tomu, aby během procesu potvrzovaly a bránily určitá práva nebo skutečnosti.⁶ Oč jiného jde, než o správný soudní formalismus, který někdy hledí na materiální stránku věci a někdy na formální stránku procesu nebo soudního případu?

Svědomité dbaní na tyto normy je povinností soudce, ale na druhou stranu v jejich aplikaci musí dbát na to, že nejsou samoúčelné, nýbrž jsou prostředkem k dosažení cíle, lépe řečeno k zajištění a zaručení morální jistoty objektivně podložené, co se týče určité skutečnosti. Nesmí se stát, že to, co podle vůle zákonodárce má být pomocí a zárukou k objevení pravdy, se stane k tomuto naopak překážkou. Jestliže by se jakékoli formální dodržování předpisů proměnilo v nespravedlnost či nedostatek spravedlnosti, je vždy možné obrátit se na zákonodárce.

4. Z toho můžete vidět, proč v moderních soudních postupech, i církevních, není na první místo kladen jako základ právnícký formalismus, ale nejvíce je kladen důraz na volnou valorizaci důkazů. Soudce musí – bez předsudků vůči zmíněným procesním předpisům – rozhodnout podle svého vlastního vědomí a svědomí, zda předložené důkazy a nařízená vyšetřování jsou či nejsou dostateční,⁷ dostatečné pro nezbytnou morální jistotu co se týče pravdy a skutečnosti souzeného případu.

Nepochybně mohou někdy vyvstat konflikty mezi „právníckým formalismem“ a „volnou valorizací důkazů“, ale zde jde většinou o pouze zdánlivé konflikty, a tedy ne těžko řešitelné. Stejně jako je jedna objektivní pravda, tak také morální jistota objektivně vymezená nemůže být než jedna. Není tedy přípustné, aby jeden soudce osobně prohlásil, na základě soudních spisů, morální jistotu ohledně pravdy souzené skutečnosti a zároveň, aby tuto objektivní jistotu negoval z hlediska procesního práva. Takovéto rozpory by jej měly spíše vést k dalšímu a pečlivějšímu prozkoumání kauzy. Tyto rozpory pocházejí nezřídka ze skutečnosti, že některé otázky, které nabývají na plnosti jejich významu, pouze pokud jsou prozkoumány společně, nebyly správně vyhodnoceny anebo, že soudně-formální normy byly nesprávně interpretovány nebo byly aplikované jinak, než bylo v úmyslu zákonodárce. Každopádně proto, aby lidé soudům důvěřovali, se vyžaduje, aby podobné rozpory mezi oficiálními názory soudců a oprávněnými pocity veřejnosti, zvláště té vzdělané, byly eliminovány a vyřešeny, vždy jestliže je to možné.

5. Ale proč má morální jistota, jak jsme o tom mluvili, tolik stupňů? Jaký stupeň musí

soudce vyžadovat, aby byl ve stavu, kdy by mohl dojít k vynesení rozsudku? Nejdříve, a to platí pro všechny případy, se musí ujistit, zda skutečně jde o objektivní morální jistotu, zda je takto vyloučena jakákoli důvodná pochybnost o pravdě. Poté, co se v tomto upevní, je pravidlem, že nesmí požadovat vyšší stupeň jistoty, než je vyžadován zákonem, tedy nejvyšší možný stupeň podle důležitosti případu, takový stupeň, jaký zákon předepisuje.⁸ Někdy ale může obezřetnost soudce vést k tomu, aby se, ačkoli k tomu nemá žádnou zákonnou normu, nespokojil s velmi malým stupněm jistoty. Pokud ale, po sérii důkladného přezkoumání a vyšetřování, je dosaženo jistoty, která odpovídá zákonným normám a závažnosti případu, neměl by být vyvíjen tlak k předložení nových důkazů za účelem dosažení vyššího stupně jistoty – což by vedlo ke značné zátěži stran. K vyžadování co nejvyšší možné jistoty, pokud již bylo dosaženo jejího určitého stupně, neexistuje pádný důvod. Takovýto postup by měl být odmítán.

Tímto zastavením se nad tak delikátním bodem služby soudce vás chceme pozdravit, pochválit a poděkovat skrze vás moudrým

členům tohoto význačného kolegia a soudu křesťanského práva. Skrze vás, kteří nepřehlížíte, ale uvádíte ve skutek odkaz Andělského učitele – slova *unusquisque debet niti hoc quod de rebus iudicet, secundum quod sunt*.⁹ Protože pravda má hodnotu osoby a skutečnosti – jestliže náš rozum dosahuje poznání skrze věci, a z nich čerpá řád a míru věci, podle toho zda věci jsou či nejsou, takovým způsobem, že pravda je zákonem pro spravedlnost.¹⁰ Svět potřebuje takovou pravdu, která je spravedlivá, a takovou spravedlnost, která je pravdivá.

Věčné Slunce spravedlnosti prozař naši zemi a ty, kteří ji řídí; a ať ve vás k slávě Boží a k slávě církve a křesťanského lidu pramení každý krok v hledání skutečnosti té pravdy, která zjemňuje v morální jistotě tvář spravedlnosti.

A proto, s tímto svatým přáním, vzýváme nad všechny a nad každého z vás ta nejzářivější dobra božské Moudrosti a s otcovskou láskou vám udělujeme své apoštolské požehnání.

Přeložila Kristýna Jurásková

Poznámky

* Překlad promluvy papeže Pia XII. z 1. 10. 1942 otištěné v *Acta Apostolicae Sedis* 34, 1942, s. 339–343.

¹ Ioa, XIV, 26.

² Tamtéž, XVI, 7.

³ Ps, CIII, 30.

⁴ Aristotel, *De coelo* I, 1.

⁵ Srov. kán. 1747–1836 CIC 1917.

⁶ Srov. kán. 1585–1590 CIC 1917.

⁷ Srov. kán. 1869 § 3 CIC 1917.

⁸ Srov. kán. 1869 § 3 a 1791 § 2 CIC 1917.

⁹ SV. TOMÁŠ, *Summa Theol.* 2a 2ae p. q. 60 a. 4 ad 2.

¹⁰ Srov. tamtéž, 1 p. q. 21 a. 2.